

POSTANOWIENIE

Dnia 9 stycznia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSA Monika Koba (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
przy uczestnictwie W. i J. małżonków L.
o wpis hipoteki przymusowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 stycznia 2013 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 24 października 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wnioskodawca Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o dokonanie na swoją rzecz w dziale IV księgi wieczystej nr /.../ wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością ustawową J. i W. małżonków L. Jako podstawę wpisu hipoteki wskazał nieostateczną decyzję z dnia 22 lutego 2011 r., wydaną przeciwko dłużnikowi W. L. w sprawie określenia wysokości należności z tytułu składek na Fundusz Ubezpieczenia Zdrowotnego i Fundusz Pracy wraz z dowodem jej doręczenia zobowiązanemu.

Postanowieniem z 24 maja 2011 r. referendarz sądowy oddalił wniosek. Sąd Rejonowy w K., który rozpoznawał sprawę po utracie mocy przez to orzeczenie na skutek wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego postanowieniem z 15 lipca 2011 r. również oddalił wniosek o wpis hipoteki przymusowej. Apelację od tego postanowienia wniesioną przez wnioskodawcę, Sąd Okręgowy w K. oddalił postanowieniem z 24 października 2011 r.

Sąd Rejonowy i Sąd Okręgowy uznały, iż podstawą wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka może być jedynie wystawiony zgodnie z art. 27c ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji tytuł wykonawczy na oboje małżonków.

W ocenie Sądów przemawia za tym zarówno wzgląd na ochronę interesów małżonka dłużnika, którego prawo własności ma być ograniczone przez wpis hipoteki jak i istota hipoteki przymusowej pełniącej rolę szczególnego środka egzekucyjnego w szerokim znaczeniu. Nie ma przy tym podstaw do stosowania w okolicznościach sprawy uchwały Sądu Najwyższego z 28 października 2004 r., wydanej w sprawie III CZP 33/04, skoro możliwość wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka na podstawie doręczonej dłużnikowi decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ustalającej wysokość należności z tytułu składek dotyczy wyłącznie hipoteki przymusowej kaucyjnej, a wniosek nie dotyczył wpisu tego rodzaju hipoteki.

Wnioskodawca w skardze kasacyjnej zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego z 24 października 2011 r. w całości wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Skarga kasacyjna została oparta na zarzucie naruszenia art. 26 ust. 3a pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity, Dz. U. z 2009 r., Nr 205, poz. 1585 z późn zm.; dalej u.s.u.s.) oraz art. 109 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 z późn zm.; dalej u.k.w.h) przez wadliwą wykładnię i w konsekwencji nieprawidłowe przyjęcie, iż przedmiotem hipoteki przymusowej celem zabezpieczenia należności płatnych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie może być nieruchomość stanowiąca współwłasność dłużnika i jego małżonka, podczas gdy podstawą wpisu jest doręczona dłużnikowi decyzja.

Motywy skargi jest zapatrywanie, iż wobec zasady odpowiedzialności majątkiem wspólnym małżonków za należności składkowe, których dłużnikiem jest jeden z nich, przy braku obowiązku doręczania decyzji administracyjnej małżonkowi dłużnika i funkcjami hipoteki przymusowej służącej w rozpatrywanym przypadku zabezpieczeniu interesów fiskalnych wnioskodawcy, przyjąć należy dopuszczalność wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka w oparciu o decyzję administracyjną doręczoną tylko dłużnikowi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecnictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, iż do wpisu hipoteki przymusowej zwykłej, której przedmiotem jest nieruchomość stanowiąca wspólność majątkową małżeńską niezbędny jest administracyjny tytuł wykonawczy wystawiony na zobowiązanego i jego małżonka (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 13 kwietnia 2005 r., V CK 547/04, Lex nr 284199; z 27 maja 2010 r., III CZP 27/10, Biul. SN 2010/10/11 oraz uchwały Sądu Najwyższego z 18 września 2002 r., III CZP 49/02, OSNC 2003/9/115; z 8 października 2003 r., III CZP 68/03, OSNC 2004/12/191; z 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006/2/27).

Natomiast w przypadku, gdy wpis miał nastąpić w oparciu o nieostateczną i zaskarżalną decyzję o wymiarze składek, niebędącą miarodajnym dowodem istnienia wierzytelności (art. 26 ust. 3 u.s.u.s oraz 105 u.k.w.h w brzmieniu obowiązującym przed 20 lutego 2011 r.) i dotyczył hipoteki przymusowej kaucyjnej w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, iż wpis jest dopuszczalny na nieruchomości objętej wspólnością ustawową małżeńską mimo, że podstawą wpisu, była decyzja doręczona jedynie dłużnikowi (por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 28 października 2004 r., III CZP 33/04, OSNC 2005/3/43; postanowienie Sądu Najwyższego z 11 października 2005 r., V CK 610/04, Lex nr 187094).

W dniu 20 lutego 2011 r. weszła w życie ustawa z 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 131, poz 1075; dalej nowelizacja u.k.w.h), która w istotny sposób zmieniła dotychczasowe unormowania ustawy o księgach wieczystych i hipotece, w tym zniósł podział regulacji hipoteki na zwykłą i kaucyjną wprowadzając jednolitą konstrukcję prawa hipotecznego opartą w zasadniczej mierze na wcześniejszych założeniach hipoteki kaucyjnej. Mając na uwadze treść przepisów intertemporalnych nowelizacji u.k.w.h (art. 10), wydanie decyzji mającej być podstawą wpisu 22 lutego 2011 r. i złożenie wniosku do sądu wieczystoksięgowego 10 maja 2011 r., nie budzi wątpliwości konieczność jego rozpoznania z uwzględnieniem stanu prawnego wprowadzonego nowelizacją u.k.w.h.

W związku ze zmianą stanu prawnego zaistniała po wejściu w życie nowelizacji u.k.w.h wyłania się zagadnienie, czy Zakład Ubezpieczeń Społecznych może uzyskać wpis hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka w oparciu o decyzję nieostateczną doręczoną jedynie dłużnikowi.

Akceptując pogląd, że podstawą wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością majątkową małżeńską stanowić może jedynie administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący oboje małżonków, Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę uznaje, iż po zniesieniu podziału na hipoteki zwykłe i kaucyjne nie można dokonać wpisu hipoteki przymusowej na

nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka w oparciu o decyzję nieostateczną doręczoną jedynie dłużnikowi.

Po pierwsze, jak trafnie dostrzega skarżący hipoteka przymusowa pełni rolę szczególnego środka egzekucyjnego, w szerokim znaczeniu, skoro zmierza do ułatwienia przyszłego postępowania egzekucyjnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie prezentowano stanowisko, iż postępowanie dotyczące wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej powinno być traktowane jak postępowanie egzekucyjne, mimo, że odbywa się na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego regulujących postępowanie wieczystoksięgowe i nie jest sposobem egzekucji, a jego skutkiem nie jest wyegzekwowanie roszczenia (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z 29 stycznia 1953 r., II CR 2520/52, OSNCK 1954/2/34; postanowienia Sądu Najwyższego z 12 czerwca 1997 r., III CKN 72/97, Pr. Gosp. 1997/10/12; z 8 października 2003 r., III CZP 68/03, OSNC 2004/12/191; z 27 maja 2010 r., III CZ 27/10, Biul. SN 2010/10/14; uchwała Sądu Najwyższego z 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006/2/27).

Skoro ustanowienie hipoteki przymusowej ma na celu ułatwienie przyszłego postępowania egzekucyjnego, to skutek ten może być osiągnięty tylko wtedy, gdy wierzyciel dysponuje tytułem prawnym wymaganym do wszczęcia egzekucji, co przemawia za przyjęciem, że podstawę wpisu hipoteki przymusowej powinien stanowić taki sam tytuł jaki uprawnia do prowadzenia egzekucji. Akcentowany w skardze wzgląd na ochronę interesów fiskalnych wnioskodawcy w ramach postępowania o wpis hipoteki przymusowej nie może uzasadniać wpisu hipoteki bez administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika.

Ze stanowiskiem tym koresponduje ukształtowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, iż prowadzenie egzekucji administracyjnej z majątku osobistego zobowiązanego oraz z majątku wspólnego zobowiązanego i jego małżonka wymaga wystawienia administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko zobowiązanemu i jego małżonkowi zgodnie z art. 27c ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, tekst jednolity, Dz. U. 2012, poz. 1015 z późn zm.; dalej u.p.e.a.; (por. uchwały Sądu Najwyższego

z 18 września 2002 r., III CZP 49/02, OSNC 2003/9/115; z 28 października 2004 r., III CZP 33/04, OSNC 2005/3/43; z 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006/2/27; i postanowienia Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2004 r., II CK 274/04, Lex nr 146414 oraz z 27 maja 2010 r., III CZP 27/10, Biul. SN 2010/10/14).

Odmienne, odosobnione stanowisko wyraził Sąd Najwyższy w przywoływanym w skardze kasacyjnej postanowieniu z 11 stycznia 1995 r., II CRN 149/94, OSNC1995/5/84. Zostało ono jednak wydane jeszcze przed wprowadzeniem do systemu prawnego art. 27c u.p.e.a. i w świetle utrwalonej, przeciwnej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego nie ma podstaw do jego podzielenia.

Stanowisko, zgodnie z którym podstawą wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot współwłasności łącznej zobowiązanego i jego małżonka w przypadku należności składkowych względem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych może być jedynie tytuł wykonawczy wystawiony na oboje małżonków zostało wywiedzione z analizy art. 27c u.p.e.a. w powiązaniu z art. 29 § 1, art. 26 i art. 1 a pkt 20 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r, Nr 8, poz 60, ze zm.; dalej ordynacja podatkowa). Z przepisów tych wynika, iż małżonek zobowiązanego nie ma takiego samego statusu jak zobowiązany, niemniej materialnoprawny art. 29 § 1 ordynacji podatkowej w zw. z art. 31 u.s.u.s. ustanawia odpowiedzialność zobowiązanego nie tylko majątkiem osobistym, ale także majątkiem wspólnym. Realizacji tego obowiązku służy art. 27c u.p.e.a., który określa sposób włączenia do postępowania egzekucyjnego małżonka nie będącego zobowiązanym, którego prawa zostają jednak dotknięte tym postępowaniem i który powinien mieć zapewnione warunki do należytej ochrony swoich interesów. W konsekwencji, nie sposób podzielić stanowiska skarżącego jakoby art. 26 ust. 3, 3a pkt 2 u.s.u.s. wyrażał zasadę odpowiedzialności majątkiem wspólnym małżonków za należności składkowe, których dłużnikiem jest jeden z nich. Zasada ta wynika bowiem z art. 29 § 1 ordynacji podatkowej w zw. z art. 31 u.s.u.s.

Uprawnienie wierzyciela o charakterze materialnoprawnym, rodzące po jego stronie możliwość poddania egzekucji czy wpisania hipoteki przymusowej na

składnikach majątku należących do osoby nie będącej osobistym dłużnikiem nie oznacza zwolnienia go od zachowania trybu postępowania służącego zaspokojeniu, czyli w rozpoznawanym przypadku uzyskania administracyjnego tytułu wykonawczego.

Po drugie, akceptacja przez Sąd Najwyższy wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka w oparciu o decyzję nieostateczną doręczoną jedynie dłużnikowi, dotyczyła wyłącznie hipoteki przymusowej kaucyjnej (111 u.k.w.h) i była związana z jej istotą odnoszącą się do zabezpieczenia wierzytelności warunkowej, z której wpisem nie wiąże się domniemanie istnienia wierzytelności zabezpieczonej (art. 105 u.k.w.h). U podstaw stanowiska Sądu Najwyższego legły zatem zasadnicze różnice między hipoteką kaucyjną i zwykłą rzutujące w istotny sposób na sytuację prawną właściciela nieruchomości. Dawало to podstawę do przyjęcia, iż ustanowienie tego rodzaju hipoteki nie jest sposobem egzekucji, a jej celem nie jest realizacja zabezpieczonej należności, skoro gwarancja realizacji wierzytelności w stosunku do każdorazowego właściciela nieruchomości następuje dopiero po jej przekształceniu na hipotekę przymusową zwykłą na podstawie tytułu wykonawczego. Stanowisko to implikowało wniosek, iż na etapie wpisu hipoteki kaucyjnej małżonek dłużnika nie ma potrzeby podjęcia obrony związanej z naruszeniem jego sfery prawnej, natomiast ochrona ta aktualizuje się na etapie wpisu hipoteki przymusowej zwykłej lub wdrożenia egzekucji (por. uzasadnienie uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z 28 października 2004 r., III CZP 33/04, OSNC 2005/3/43).

Wobec rezygnacji w u.k.w.h z podziału hipoteki przymusowej na zwykłą i kaucyjną stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyżej przytoczonej uchwale nie może być odnoszone do wpisu hipoteki przymusowej na podstawie znowelizowanej u.k.w.h. W aktualnym stanie prawnym, hipoteka przymusowa zabezpiecza zarówno należności ustalone nieostatecznymi decyzjami administracyjnymi jak i administracyjnymi tytułami wykonawczymi. Skoro charakter prawny wierzytelności zabezpieczonej hipoteką przymusową nie znajduje aktualnie odzwierciedlenia w rodzaju hipoteki, nie ma podstaw do uznania, by decyzja nieostateczna doręczona jedynie dłużnikowi mogła stanowić podstawę wpisu

hipoteki na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka.

Przy wykładni przepisów dotyczących wpisu hipoteki przymusowej nie można pomijać konieczności ich ścisłej interpretacji, skoro wpis hipoteki jako ograniczonego prawa rzeczowego (art. 244 k.c.) wpływa bezpośrednio na prawo własności przysługujące małżonkowi dłużnika, czyniąc go odpowiedzialnym rzeczowo. Prawo własności podlega natomiast ochronie nie tylko w ustawach, ale również Konstytucji (art. 21 i 64) oraz normach konwencyjnych (art. 1 Protokołu nr 1 o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności), co rzutuje na konieczność zapewnienia małżonkowi dłużnika ochrony swoich interesów (por. uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego z 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006/2/27 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z 27 maja 2010 r., III CZP 27/10, Lex nr 590606).

Przyjęcie możliwości wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot wspólności majątkowej małżeńskiej w oparciu o nieostateczną decyzję doręczoną jedynie dłużnikowi stawiałoby małżonka dłużnika w gorszej sytuacji prawnej w zakresie ochrony jego praw niż zobowiązanego, skoro decyzja administracyjna nie podlega doręczeniu małżonkowi, a jego obrona w postępowaniu wieczystoksięgowym wobec ograniczonej kognicji sądu (art. 626⁸ § 2 k.p.c.) byłaby jedynie formalna.

Odmiennego wniosku nie uzasadnia art. 26 ust. 3a pkt 2 u.s.u.s. Przepis ten stanowi jedynie, że przedmiotem hipoteki przymusowej może być także nieruchomość stanowiąca przedmiot współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka, nie określa natomiast co może być podstawą wpisu takiej hipoteki. Przesądza zatem jedynie, że nieruchomość będąca przedmiotem współwłasności łącznej może być obciążona hipoteką przymusową, mimo, że nie jest własnością jedynie zobowiązanego. Nie reguluje on również wyczerpująco wpisu hipoteki wobec odesłania zawartego w art. 26 ust. 3 c i 4 u.s.u.s.

Art. 26 ust. 3 u.s.u.s jest przykładem przepisów szczególnych przewidujących nieostateczną decyzję administracyjną jako podstawę wpisu hipoteki przymusowej o której mowa w art. 110 u.k.w.h. Nie budzi

wątpliwości, iż mimo uchYLENIA art. 111 u.k.w.h skarżący wpis taki może uzyskać na nieruchomości zobowiązanego. Cel tej regulacji nie jest zatem łączony, jak błędnie zakłada skarżący wyłącznie z hipoteką kaucyjną, co nie oznacza, że może on być podstawą wpisu w stosunku do małżonka zobowiązanego, odcosnie którego skarżący nie dysponuje żadnym dokumentem stanowiącym podstawę wpisu.

Akcentowana przez skarżącego specyfika postępowania administracyjnego, w ramach którego decyzja określająca wysokość zaległych składek nie jest doręczana małżonkowi dłużnika, nie może być argumentem w aktualnym stanie prawnym, na rzecz dokonania wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej współwłasnością łączną małżonków, zwłaszcza, że wnioskodawca wpis taki może uzyskać przedstawiając administracyjny tytuł wykonawczy.

Sąd Okręgowy nie naruszył art. 109 u.k.w.h. w zw. z art 26 ust. 3a pkt 2 u.s.u.s. akceptując odmowę wpisu hipoteki przymusowej. Z art. 109 § 1 u.k.w.h wynika, iż hipotekę przymusową wierzyciel może uzyskać na podstawie tytułu wykonawczego określonego w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym skierowanego przeciwko wszystkim uprawnionym do przedmiotu hipoteki. W sprawie, której dotyczy skarga kasacyjna podstawą wpisu nie był tytuł wykonawczy, a nieostateczna decyzja administracyjna, którą jako podstawę wpisu przewiduje art. 110 u.k.w.h, którego naruszenia skarżący nie zarzucił w skardze kasacyjnej, a art. 398¹³ § 1 k.p.c. określa kognicję Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym między innymi do podstaw skargi.

Istotnym zagadnieniem prawnym w sprawie nie może być rozstrzygnięcie, czy w stanie prawnym obowiązującym na skutek nowelizacji u.k.w.h ostateczna decyzja administracyjna może być podstawą wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości będącej przedmiotem współwłasności łącznej małżonków, w sytuacji gdy została doręczona jedynie dłużnikowi.

Stosownie do treści art. 398¹³ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Podstawą żadanego wpisu hipoteki przymusowej była decyzja nieostateczna doręczona jedynie dłużnikowi. Zważywszy na ograniczoną kognicję sądu wieczystoksięgowego (art. 26⁸ § 1 k.p.c.) nie było objęte kompetencją tego sądu

badanie, w oparciu o akta postępowania administracyjnego, czy nieostateczna decyzja została zaskarżona, a jeżeli tak się nie stało czy upłynął termin na wniesienie odwołania. W konsekwencji Sady prawidłowo badały wniosek jako oparty na decyzji nieostatecznej, a skarżący nie może w ramach zarzutów naruszenia prawa materialnego domagać się oceny zagadnień prawnych w oderwaniu od stanu faktycznego sprawy, nie do takich bowiem celów służy skarga kasacyjna. Z przytoczonych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu jako pozbawiona usprawiedliwionej podstawy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.